

Dávid Ferencz ünnepélyt bezáró beszéd.¹

Dávid Ferencz születésének négy századik évfordulóján, ez ünnepélyünk az ő szellemének van szentelve. A lánglelkű hit-tisztító és világos elméjű vallásalapító ama szellemének, a mely a magyar unitarizmust életre keltette, fentartotta s fejlődésében tovább vezette. Ama szellem dicsőítésének szól, a melynek fejlesztő és építő ereje, századok viharai között megedzve és megtisztulva, mind inkább behatolt a közérzületbe s az elmék gondolatkörébe.

E szellem megnyilatkozása volt ama csodálatos kornak, a midőn a lelkekben felkelt a vágy tisztultabb evangéliumi hit után s a hit igazságainak a kutatása megindult.

Dávid Ferencz a lelkek e harcában, eme vallási mozgalmak közepette, éles látással és bátor szívvvel, a biblia szilárd alapjára helyezkedett s a keresztényi hitet a régi tisztaságába törekedett visszavezetni. A hit igazságainak keresésében csak az értelem szavát és az erkölcsi érzés sugallatát fogadta el. Kizárt abból minden hagyományt, tekintélyt és addigi dogmát.

Ezzel megjelölte a keresztényi hit tisztaságának az útját. Felszabadította az emberi gondolatot és lelkiismeretet. Tért engedett a szellem szabad vizsgálódásának és fejlődésnek. Biztosította a hitbéli meggyőződést és a lelkiismeret nyugalmát.

A hit világából ez irányt többé félre tolni nem lehetett. Éppen úgy, mint az iránytűt, a melyet ha kimozdítunk is helyéből, abba mindig visszatér. Ilyen az általa elfoglalt tiszta bibliai alap. Ez ama biztos egyenes út, a mely a hit igazságai felé vezet.

Ezen az úton ismertette meg velünk az egy igaz Istent, a világ teremtőjét és fentartóját, az emberi elme fejlődésének, a szív érzéseinek, minden jó és nemesnek örök kutforrását: Istent, „kit a bölcs lángesze föl nem ér, csak titkon érző keble óhajtvá sejt”. Megismertette velünk az evangéliumi Jézust, Isten fiát, mint embert

¹ Mondatott szül. 400-ik évf. 1910. aug. 20.-án Kolozsvárt.

és testvérünket, példaadónkat és tanítómesterünket hitbeli megigazulásunk és üdvösségünk keresésében, s általa tanított meg Krisztusi szeretetre s hitbeli türelmességre. — Ő ismertette meg velünk a Szentlelket, mint vallásos ihlettségünk érzetét, melylyel magunkba szállva és fölemelkedve, közelebb jutunk mennyei atyánkhoz.

Ezekben található fel tanításának az a tisztasága, a hitnek az a világos fénye, a melyet a szentírás alapján hirdetett. Mert az emberi léleknek megnyugvást csak az adhat, a mit elméje felfogni bír s erkölcsi érzése helyesnek talál. A gondolkozó elmét s a lelkiismeretet, rejtélyes dolgok nem nyugtatják meg. „Nincs nagyobb esztelenség, sőt lehetetlenség, — mondja Dávid Ferencz — mint külső erővel kényszeríteni a lelkiismeretet és a lelket, a ki felett hatalommal csak teremtője bír“. A hitbeli igazságokat döntő fórumok kijelentései nem határozhatják el, mint a polgári igazságokat. Az igazság a hitben mindenkire nézve abban áll, a mi elméjét, szivét, lelkét megnyugtathatja, Istenével kibékítheti. Pál apostol szerint: „Kicsiny dolog az, ha emberi ítéllettel megítélnek minket“. (I. Kor. IV. 3.) Egyik vallás sem tekintheti magát a hitbeli igazságok kiváltságos letéteményesének.

A megindult hitujítás folytán megtartott hitviták a hitbeli igazság kérdését nem is dönthették el.

Erdély szabadságszerető, felvilágosult rendei, egy korát messze túlhaladó, fenkölt gondolkozású bölcs fejedelem — János Zsigmond -- alatt, ezt hamar belátták s kimondották, hogy: Hitbeli meggyőződését senkire ráerőszakolni, valakit hitéért bántani nem szabad. Kiki azon hitet vallhatja, a mely neki tetszik, mert „Az hit Isten ajándéka, ez hallásból léssen, mely hallás Isten igéje által vagyon“ (1568.) továbbá kimondották, hogy „az Isten igéje mindenütt szabadon predikáltassék, a konfessioért senki meg ne bántassék, se predikátor, se hallgatók“. (1571.)

Ime, Erdély szabadelvű törvényhozásában a hit és lelkiismereti szabadságnak, Dávid Ferencz szellemének a megnyilatkozása, oly időben, midőn egész Európán át a vallási türelmetlenség vihara zuggott végig.

Az akkori kor felfogása ily szabad szellemre még nem volt előkészítve. Ezért az erdélyi törvényhozásban is némi visszaesés mutatkozott. Mert habár az ország szabadgondolkozású törvényhozói százados küzdelmek között is mindig fentartották a négy bevett vallás (r. kath., ev. luth., reform. és unitárius) szabadságát, azon-

ban kimondották, hogy további hitbéli ujitást — innovatiót — nem engednek meg.

Ezzel a hitbéli szabad fejlődést a négy bevett vallás hitelvi keretei közé szorították.

Az anyaországban a vallásszabadság lassabban haladt előre. Az unitárius vallás csak az 1848. XX. t.-cz. által nyert elismerést s a többi bevett vallásfelekezettel egyenlő jogosultságot és viszonosságot.

Később azonban a magyar törvényhozás vallási kérdésekben megnyitotta kapuit az újabb korszellemnek. Az 1895: XLIII. t.-cz. kimondja, hogy mindenki szabadon vallhat bárminő hitet vagy vallást s azt külsőképpen is kifejezheti s bármely hitet vallók egyházzá is alakulhatnak. Feltétel azonban, magasabb állami tekintetekből, hogy tanaik állam vagy nemzetellenes irányzattal ne birjanak s az állami törvényekkel és közerkölcösökkel ellentétben ne álljanak.

A magyar törvényhozás ez állásfogalása megfelel a régi erdélyi országgyűlés fennebb említett szabad szellemű felfogásának.

Elismeri a hitbéli és lelkiismereti szabadság jogosultságát. Proklamálja a szabadelvűséget a vallásban. Dávid Ferencz szelleme ebben kiengesztelődést találhat.

A nemes gondolkozású vallásalapító szellemének a jelentősége azonban főleg abban áll, hogy ez a szellem, a vallásos szabad vizsgálódás és haladásnak szelleme ma már az egész keresztény világban megnyilatkozott. Nem lehet ugyanis észre nem venni, hogy újabb időben mindenfelé a társadalomban bizonyos közönyösség mutatkozik az olyan vallásos tanok, dogmák és rendszerek irányában, a melyek annak a kornak, a melyben keletkeztek, a műveltségi fokán állottak, gondolatvilágát kielégítették, érzületének megfeleltek, de a mai fejlettebb korban a lelkekben nem találunk visszhangra.

Ez azonban csak muló jelenség lehet, mert a vallás örök igazságai, mélyebb problémái, az emberi gondolkozásnak maradandó tárgyai, a melyek elől elzárkózni nem lehet, mivel azokra az emberi élet mindig visszavezet. Már is mind jobban mutatkozik a társadalomban ennek az igazsága. A közönyös magatartást, a mélyebben gondolkozók körében, a hitbéli szabadabb gondolkozás, a hit igazságainak a tudomány igazságaival való összhangba hozatala feletti elmélkedés és az ez iránti törekvés váltja fel. A szabadabb szellem fokozatosan útat tör az elmékbe, befészkei magát a szívekbe s enyhíti a felekezeti elfogultságot és türelmetlenséget.

„A kor halad s az évekkel nem enyhül a néma harc“, — a tiszta látás után vágyódozó lélek harca.

„Felforgat a nagy századok érzékeze mindent“, — a mi a kor előhaladásával, a szabadelvű fejlődéshez nem idomul.

A mely vallás, merev hitelvekkel, elzárkózik a haladás, a fejlődés elől s a haladó kor intő szavát nem hallgatja meg, annál a lelkek belső meggyőződése, hitbeli felfogása lassanként mind inkább eltávolodik az egyház hivatalos felfogásától.

A hit igazságainak szabadelvű irányban való kutatása megindult s halad előre feltartóztathatatlanul s többé nem tér vissza a multhoz.

A vallásos szabadgondolkozók, felekezeti különbség nélkül, éppen e hó folyamán tartották meg Berlinben ez idei congressusokat s viszik szét kicserélt vallási gondolataikat a világ minden részébe.

Ebben nyer igazolást Dávid Ferencz szelleme, ez mutatja annak fejlesztő, építő, hódító erejét. Ebben áll valódi diadala.

Az unitarius vallás a hit- és lelkiismereti szabadság elveit vallja. Hitelvei nem merevek s fejlesztésre alkalmasak. A kor haladásához simul. A hivek lelke együtt érez az egyházzal.

A vallás örök igazságait az evangélium alapján, az értelem világánál s a lelkiismeret szava szerint hirdeti. Feladatának tekinti a vallás erkölcsöket javítani, az elmékbe tudást, világosságot, a szívekbe megnyugvást és bátorságot bevinni s az embert Istenhez közelebb hozni.

Tiszteletben tartja mások hitbeli meggyőződését, ápolja a felekezetközi békét s hirdeti a szeretetet és ugyanezt kéri a maga részére is.

Mi tehát a vallás-erkölcs, a szabadelvű haladás, a szeretet és a hitbeli türelmesség alapján állunk. Hitünk igazságait, a tudomány igazágaival összhangba hozni igyekszünk s mindezt hazafiúi érzésünk szent tüzével élesztjük. Hiven ápoljuk Dávid Ferencz szellemét.

FÉKETE GÁBOR.

Dávid Ferencz ünnepélyek.

A Dávid Ferencz neve egy fogalomná vált már a saját korában. A vallási orthodoxiával, a rideg dogmatizmussal szemben jelentette a keresztény szabadságot, mely a folytonos haladásban, az állandó fejlődésben nyilatkozik meg. Az ő józan szabadelvűsége nem ismert akadályokat, a melyek őt a vallási igazságok szédítő magaslatához való emelkedésében föltartóztathatták volna. Egy ideig rajongó lelkesedéssel követték hivei, de a végső csúcsra már nem tudtak vele fölemelkedni. Egyedül is büszkén és merészen tüzte ki a zászlót eme jelszóval: „Egy az Isten, ki egyedül imádandó“. És itt, e dicső magaslaton érte utól a nagyok tragikumja. Alábukott, mielőtt mások is követhették volna, a meredek úton. És a mint szokott történni a bukott nagyokkal: őt is elfelejtette kora s nem támasztotta fel halottaiból az utána következő nemzedékek hosszú sora. A nyomában következő reactio a sötétség leplével vont be az elbukott hős vezért s vele együtt sirba temetni akarta az eszmét és igazságot is. Azonban ott állott a hegyormon a lengő zászló, melyet a századok vihara, ha meg is tépett, ha olykor-olykor ködbe borított is, de teljesen elpusztítani nem tudott. Mindig biztatólag intett a fáradt, de sóvárgó vándoroknak: csak előre, fölebb-fölebb! Így a Dávid Ferencz neve kiveszett bár a forgalomból, de az általa kitűzött lobogó mint czél, mint életadó és lelkesítő eszmény mindig a láthatáron lengett.

Száz évek merültek el az idő tengerébe, mi alatt a dévai martyr szinte elfeledve pihent jeltelen sirjában. Még szellemi örökösei, az általa alapított egyház hivei is az üldözések és megpróbáltatások hosszú ideje alatt csak félve és titokban gondoltak reá: de nyilvánosan tiltakoztak ellene. De van föltámadás! Nem három nap, de háromszáz esztendő múlva támadt föl Dávid Ferencz halottaiból. Háromszáz esztendő múltán érkezünk el arra a magaslatra, a melyre ő kitűzte a hitszabadság lobogóját. A mult száz második felében ünnepelte őt először az egyház. A folyó évben pedig szüle-